

Федчишин Надія Орестівна

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри німецької мови Тернопільського
національного економічного університету

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ НА ПРИКЛАДІ АВТОРСЬКОЇ МОДЕЛІ Ф.-В. ДЬОРПФЕЛЬДА

Ключові слова: гербартианство, інституція, Ф.-В. Дьорпфельд, шкільна освіта, самоврядування.

Початок ХХІ ст. ознаменувався інноваційними пошуками оптимальної моделі школи майбутнього. Ці пошуки супроводжуються синтезом прогностичних ідей та ретроспективною генезею широкого спектру педагогічних парадигм, які були популярними в Європі наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. У цьому руслі зацікавлення викликає критикована, з ідеологічної точки зору, педагогіка гербартианців, зокрема питання інституціоналізації освіти Німеччини у розумінні одного з послідовників педагогічної концепції Й.-Ф. Гербарта – Ф.-В. Дьорпфельда.

Як справжній євангельський християнин Ф.-В. Дьорпфельд намагався зацентувати на тому, що він вважав у шкільній та освітній системах Німеччини невчасним, антисоціальним, недоцільним, невільним та таким, що принижує людську гідність й вказати на важливість недогматичного вчення Лютеранства. Ця відкритість і відвертість його позиції й поглядів та значний практичний досвід в системі народної школи виражені у двох працях, які є цінними не лише з інституційної й проблемно-історичної точки зору, але й з позиції сьогодення для інтелектуально зорієнтованої педагогіки, які мають першорядне значення: «Das Fundamentstück einer gerechten, gesunden, freien und friedlichen Schulverfassung» («Основа справедливої, вільної і мирної шкільної конституції»), «Die Schulverfassung. 1. Teil: Die freie Schulgemeinde. 2. Teil: Die drei Grundgebrechen der hergebrachten Schulverfassung» («Шкільна конституція. 1 частина: Вільні шкільні товариства. 2 частина: Три основні недоліки традиційної конституції школи»).

Над проблематикою про правильність конституції школи Ф.-В. Дьорпфельд працював понад 30 років. Це питання він описав у чотирьох роботах: «Die freie

Schulgemeinde und ihre Anstalten auf dem Boden der freien Kirche im freien Staate» (1863) («Вільні шкільні товариства і їх інституції на теренах церкви у вільній державі»); «Die drei Grundgebrechen der hergebrachten Schulverfassungen nebst bestimmten Vorschlägen zu ihrer Reform» (1869) («Три основні недоліки традиційної конституції школи та деякі пропозиції щодо її реформи»); «Ein Beitrag zur Leidensgeschichte der Volksschule nebst Vorschlägen zur Reform der Schulverwaltung» (1882) («Внесок в історію народної школи та пропозиції реформування шкільного управління») [8, с. 74]. Четверта і остання книга була, за його словами, напрацьована на прохання створеної Ремшайдом (Remscheid) та Леннепом (Lenner) об'єднаної спілки так званого комітету петицій з керівників шкіл, міських рад та шкільних радників, оскільки очевидно була потреба конституційної реформи школи [1, с. 77]. Завдання, яке було поставлене перед спілкою, полягало не лише у полеміці між державною та церковною владою, а й про розподіл видатків для школи, у чому були зацікавлені шкільні інституції та поясненні, що національна школа має бути вільною від антипедагогічних нападок. З метою глумачення суті та значення шкільних організацій, спілок, Ф.-В. Дьорпфельд виклав свої думки у монографії «Das Fundamentstück einer gerechten, gesunden, freien und friedlichen Schulverfassung» («Основа справедливої, вільної і мирної шкільної конституції»). Робота складається з восьми розділів: «Die heimatliche Schulgeschichte» (Історія вітчизняної школи); «Das Familienrecht» (Сімейне право); «Die Zweckmäßigkeit» (Доцільність); «Die Gewissensfreiheit» (Свобода совісті); «Das Selbstverwaltungsprinzip» (Принцип самоврядування); «Der Streit zwischen Staat und Kirche auf dem Schulgebiet» (Дискусії між державою і церквою в шкільній сфері); «Pädagogik, Schulamt und Lehrerstand» (Педагогіка, школа та місце вчителя); «Das Interesse am Schulwesen» (Зацікавлення в шкільній освіті).

В історії розвитку німецької школи Ф.-В. Дьорпфельд відмітив наступні передумови: 1. Значний інтерес до шкільної освіти; 2. Зростання свідомості, батьківського обов'язку, батьківських прав та поінформованості родини щодо освіти; 3. Участь батьків в управлінні школою; 4. Соціальна та економічна свобода суспільства. Оскільки ці чотири передумови були відсутні у колишній Пруссії, Ф.-В. Дьорпфельд зазначив, що, відповідно, тут немає вільних шкільних товариств (1. На початку XIX ст. значну роль відігравав панівний клас; 2. Відсутність навичок управління в церковних товариствах; 3. Відокремлення сім'ї від держави і церкви; 4. Відсутність інтересу до шкільної освіти). Ф.-В. Дьорпфельд констатував історичне повернення до єдності держави, школи та церкви, оскільки згідно розпорядження мерії до ради директорів освітніх закладів відповідної місцевості входили і представники духовенства (інспектори) [2, с. 69]. Відтак однією з головних його ідей було заснування родинної спілки з метою спільного виховання молоді.

Єдність трьох інституцій (держави, школи та церкви) були визначальними в гербартіанській педагогіці. Ф.-В. Дьорпфельд, К. Стой, Т. Ціллер та ін. підтвердили призначення держави щодо культурного й політично-суспільного розвитку, освітніх закладів – інтелектуального розвитку, а церкви – духовного виховання. Ф.-В. Дьорпфельд доповнив таке поєднання інституцією сім'ї, оскільки саме їй належить основна виховна робота у формуванні особистості. Це означало для нього, що дана інституція не була частиною певного інтересу, а мала повне зацікавлення й охоплювала інтерес держави, школи і церкви [3, с. 165]. Ф.-В. Дьорпфельд закликав

до спільної діяльності всі чотири об'єднання (у поглядах на освіту, духовне життя).

Водночас важливою для гербартіанців була свобода віросповідання і відзначаємо їх рекомендації щодо лояльного ставлення, поваги і права до будь-якої конфесійної приналежності, визнаної державою. Ф.-В. Дьорпфельд був переконаний, що при недостатньому виховному впливі християнської теології авторитарними методами чи неподоланим Реформацією «духом схоластики» [3, с. 99] виховне значення релігійних спільнот буде незначним. Він уважав, що держава не спроможна безпосередньо впливати на розвиток теології й сам пропонував увести вивчення богословської педагогічно спрямованої науки. Ф.-В. Дьорпфельд виходив з того, що значна кількість населення не знала основ виховання, не сповідувала моральних принципів [6, с. 10] і якщо інституція побудована на основах віри, то і держава стоятиме на підґрунті моралі.

Значну увагу гербартіанці приділяли принципу самоврядування, наголошуючи, що важливою передумовою є децентралізація влади (автономність у прийнятті рішень на рівні провінцій, округів, товариств, тощо). Самоврядування у шкільному питанні мало, на переконання Ф.-В. Дьорпфельда, певні переваги: підвищення успішності; швидке подолання пережитків; зростання зацікавленості з боку держави, церкви, громадських установ, сім'ї та школи. На противагу бюрократичним вказівкам, які переслідували виключно однобічні цілі (політичні чи релігійні), школа могла і була в цьому зацікавлена на основі самоврядування оздоровитися внутрішньо. Ф.-В. Дьорпфельд порівняв систему самоврядування, яка переслідувала не лише спеціальні, але й загальні цілі з «живим, здоровим організмом» [1, с. 162]. Він намагався уточнити уявлення про шкільне самоврядування: по-перше, децентралізоване, а, по-друге, кожна інституція водночас повинна мати окрім свого представництва і схвалену колегію із зацікавлених представників: при міністерствах – республіканські синоди з питань школи, при крайових установах – крайові синоди, при районних – районні синоди, при комунальних – обранці з питань шкільництва, при шкільних установах – шкільні ради [5, с. 113]. Відтак міністерству освіти, крайовим освітнім контролюючим інституціям належала керівна, спрямовуюча і просвітницька роль.

Висновки. Гербартіанці Ф.-В. Дьорпфельд, К. Стой та ін. наголошували на важливості ефективної роботи та контролю за шкільними питаннями міністерства освіти, вплив якого поширювався і на земські школи. Держава здійснювала контроль за підготовкою вчителя і тому пропозиція Ф.-В. Дьорпфельда полягала в обговоренні дискусійних питань як на рівні міністерства освіти, так і колегії по самоврядуванню та районних синодів з питань школи, щоб гарантовано забезпечити свободу педагогічного розвитку. В іншій основній інстанції – інспекції з питань школи Ф.-В. Дьорпфельд вбачав синтезатора ідей управлінського апарату, метою якої була активізація внутрішнього життя школи з позиції держави, церкви, сім'ї.

Література

1. Dörpfeld, F.W.: Gesammelte Schriften. Siebter Band. Das Fundamentstück einer gerechten, gesunden, freien und friedlichen Schulverfassung. Zweite Ausgabe. Gütersloh, 1897. – 350 S.

2. Dörpfeld, F.W.: Die drei Gebrechen der hergebrachten Schulverfassungen nebst bestimmten Vorschlägen zu ihrer Reform / F.W. Dörpfeld. – Bad Heilbrunn, 1961. – 198 S.
3. Dörpfeld, F.W.: Die freie Schulgemeinde und ihre Anstalten auf dem Boden der freien Kirche im freien Staate. Beiträge zur Theorie des Schulwesens / F.W. Dörpfeld. – Gütersloh: C. Bertelsmann, 1863. – 346 S.
4. Dörpfeld, F.W.: Die Schulmässige Bildung der Begriffe F.W. Dörpfeld. – Gütersloh: C. Bertelsmann. – 2. Aufl., 1894. – 47 S.
5. Dörpfeld, F.W.: Ein Beitrag zur Leidensgeschichte der Volksschule nebst Vorschlägen zur Reform der Schulverwaltung / F.W. Dörpfeld. – Gütersloh : C. Bertelsmann. – 4. Aufl., 1899. – 371 S.
6. Dörpfeld, F.W.: Zwei pädagogische Gutachten über zwei Fragen aus der Theorie der Schuleinrichtung: 1. die vierklassige und die achtklassige Volksschule: 2. die konfessionelle und die paritätische Volksschule / F.W. Dörpfeld. – Gütersloh: C. Bertelsmann. – 3. Ausg., 1899. – 79 S.
7. Goebel, K.: Biobibliographie Friedrich Wilhelm Dörpfeld, der geistige Vater unserer evangelischen ... 3. Aufl. – *Wuppertal*: Oncken, 1976. – 75 S.
8. Reble, Albert: Friedrich Wilhelm Dörpfeld. Ausgewählte pädagogische Schriften. Schöningshs Sammlung pädagogischer Schriften Quellen zur Geschichte der Pädagogik. Herausgeber: Professor Dr. Th. Rutt. Paderborn, 1963. – 353 S.